

PRZEMÓWIENIE JEGO EMINENCJI, KSIĘDZA METROPOLITY SAWY, NA UROCZYTEJ INAUGURACJI DZIAŁALNOŚCI KATEDRY TEOLOGII PRAWOSŁAWNEJ

Magnificencjo, Panie Rektorze Uniwersytetu w Białymstoku!

Przedstawiciele Wysokiego Senatu!

Ekscelencje! Pani Wojewodo! Panie Prezydencie! Czcigodni Bracia
Kaplani! Szanowni Państwo!

W dniu dzisiejszym, w tej uniwersyteckiej sali przeżywamy wyjątkowe wydarzenie, wydarzenie historyczne, które jest wymowne nie tylko w dziejach Białegostoku i Białostocczyzny, ale także w dziejach polskiego Prawosławia i naszej Ojczyzny. Inaugurujemy dzisiaj działalność Katedry Teologii Prawosławnej w Uniwersytecie w Białymstoku. Oznacza to zapoczątkowanie nowego etapu rozwoju teologii prawosławnej w Polsce, jak również świadczy o postępującym procesie normalizacji życia w naszym kraju. Fakt ten posiada ważne znaczenie nie tylko dla Kościoła Prawosławnego, ale świadczy o nowym wymiarze samego Uniwersytetu. Uniwersytet nasz staje się w pełni uniwersytetem na wzór słynnych uniwersytetów Europy, w których wykładano i nadal wykładana jest teologia Kościołów rzymskokatolickiego, protestanckiego, prawosławnego. Tym samym następuje wzbogacenie Uniwersytetu w Białymstoku. Jest to zjawisko doniosłe i bardzo cenne, tym bardziej, że Uniwersytet w Białymstoku usytuowany jest na szczególnym terenie, jakim jest Białostocczyzna zróżnicowana wyznaniowo i narodowościowo. Sam Białystok skupia zaś największą ilość wiernych prawosław-

nych spośród wszystkich miast naszego kraju, nie wspominam o wschodnio-południowej części województwa podlaskiego.

Dziękując Bogu za ten dar, czuję się w obowiązku złożyć, w dniu otwarcia Katedry Teologii Prawosławnej w Uniwersytecie w Białymstoku, najserdeczniejsze podziękowanie Jego Magnificencji Rektorowi prof. zw. Adamowi Jamrozowi i Wysokiemu Senatowi za podjęcie uchwały w sprawie otwarcia katedry. Bóg zapłać Ministerstwu Edukacji Narodowej za przyzwolenie na otwarcie tej katedry. Dziękuję Władzom Województwa Podlaskiego i Miasta Białegostoku oraz wszystkim, którzy wspierali ideę otwarcia Katedry Teologii Prawosławnej.

W dzisiejszy uroczysty wieczór, w sposób szczególny kieruję gorące podziękowanie Panu Jerzemu Giedrojcowi za Jego otwartą postawę i wspieranie idei powołania do życia Katedry Teologii Prawosławnej właśnie tu, w Białymstoku. Bóg zapłać wszystkim. Modlitwa Kościoła Prawosławnego towarzyszy każdemu.

Nauczanie teologii od samego zarania zorganizowanego szkolnictwa towarzyszyło studiom uniwersyteckim. Tak było na przestrzeni całej historii chrześcijaństwa, tak jest i dzisiaj w społeczeństwach demokratycznych.

Szczególny rozwój zainteresowania naukami teologicznymi przypada na XII-XV wiek. W tym to czasie powstał w 1364 roku w Krakowie pierwszy uniwersytet na ziemiach polskich. Uniwersytet posiadał 42 katedry, w tym 11 teologicznych. Uczelnia ta promieniowała wiedzą humanistyczną i teologiczną. W XV wieku wykładowcami byli między innymi Mateusz z Krakowa, zwolennik reform Kościoła, Jakub z Paradyża, Paweł Włodkowic. Należy wspomnieć tu także takie nazwiska, jak Jana Długosza i Franciszka Skoryny, którzy odegrali rolę w Rzeczypospolitej.

Podobny charakter posiadały również Akademie w Ostrogu i Kijowie. Piotr Mohyla, doceniając rolę studiów teologicznych, założył w 1631 roku Kolegium Prawosławne, przekształcone następnie w Akademię Mohylańską, promieniującą na całą Europę.

Rolę uniwersytetów i nauk teologicznych doceniali wszyscy królowie, biskupi, możnowładcy i szlachta. Jeden z punktów instrukcji kozackiej na Sejm Rzeczypospolitej w 1670 roku dotyczył zrównania praw akademii prawosławnych z prawami Uniwersytetów Jagiellońskiego i

Wileńskiego. Piotr Doroszenko domagał się, aby król zezwolił na powołanie wyższych uczelni we Lwowie i w miejscu, które sobie „upatrzy naród ruski”.

Teologia była przedmiotem wykładanym w szkołach brackich. Wykładowcami teologii w szkole brackiej, założonej w Wilnie w 1584 roku, byli między innymi Cyryl Lukaris, Jan Borecki, Melecjusz Smotrycki. Absolwenci szkół teologicznych zajmowali w epoce nowożytnej najwyższe godności w Kościele Prawosławnym.

Nie zapominajmy, że w swoim czasie teologię nazywano „koroną wszystkich nauk”. Czymże jest więc teologia i jakie ma zadania?

Teologia jest nauką od Boga, ku Bogu i dla Boga. Tak naucza dogmatyka prawosławna. Za swe zadanie stawia sprawy Boże i przedstawia prawdy, które Bóg objawił ludziom. Swe źródło ma w Objawieniu, angażuje duszę i intelekt, służy budowaniu i tworzeniu ładu w samym człowieku i w świecie. Oznacza to, że ma wielki wpływ na całe życie ludzkie, religijne, moralne i społeczne. Zaspokaja potrzebę rozumu ludzkiego, bowiem każdy z nas stawia sobie pytanie: Komu jest zobowiązany za swe pochodzenie? Po co egzystuje świat? Jaki jest sens życia ludzkiego?, i temu podobne. Na wszystkie te pytania daje odpowiedź teologia, a jednocześnie ujawnia transcendentny wymiar człowieka, wskazując na wielką godność człowieka z racji jego związku z Bogiem. Wyrażone jest to w przekonaniu, że człowiek stworzony został „na obraz i podobieństwo Boże”.

Człowiek jest więc wartością wyjątkową, wartością samą w sobie. Prawdy teologiczne pomagają człowiekowi uzmysłowić w pełni jego życie nie tylko ziemskie, ale i w wymiarze wiecznym, a wraz z innymi ludźmi jest drogą do osiągnięcia pełni człowieczeństwa i tego, co nazywamy szczęściem. Z powyższego widać, że teologia współistnieje z pozostałymi dziedzinami nauk i zajmuje należne miejsce w wielu uniwersytetach świata.

Wydziały teologii prawosławnej istniały i istnieją w uniwersytetach Grecji, Rumunii, Bułgarii, Serbii, Finlandii, Słowacji, w Oksfordzie i Monachium, a od 1990 roku także w Rosji. Profesor Hamilkar Aliwizatos na I Konferencji Teologii Prawosławnej w Atenach w 1936 roku, nawiązując do faktu istnienia wydziałów i katedr teologii prawosławnej w różnych uniwersytetach stwierdził: „W początkach XIX wieku teolo-

gia otrzymała należne jej miejsce w uniwersytetach krajów prawosławnych, co jest bardzo ważne i odpowiada poziomowi współczesnej kultury”.

Natomiast ówczesny rektor Uniwersytetu w Atenach, profesor Grzegorz Papamichael, omówił podczas tegoż kongresu znaczenie wydziału teologii:

„Uniwersytet nasz od pierwszej chwili swego istnienia posiadał wydział teologii, co dowodzi, że Kościół grecki nie mógłby przy pomocy jedynie indywidualnej działalności poszczególnych teologów skonsolidować i wypełniać swej wielorakiej misji pasterskiej (...). Jest w samej rzeczy widocznym, że naukowe nauczanie teologii czyni postępy przede wszystkim przez uniwersytet i nie ulega wątpliwości, że uniwersytet nie może mieć prawa do tytułu kompletnego i doskonałego wyższego zakładu naukowego, jeśli nauka teologii nie ma należnego miejsca wśród innych przedmiotów, które są w nim wykładane. Dlatego też nasz wydział teologiczny mieści się pod tym samym dachem, idzie w parze z innymi wydziałami, uznawany jest przez ludzi nauki za równy pod każdym względem innym wydziałom, a wolna od przesądów świadomość naukowa uważa za swój obowiązek przyznać mu honorowe miejsce wśród nauk humanistycznych (...). Dzięki współpracy naukowej w uniwersytecie ma miejsce pochod duszy ludzkiej ku prawdzie (...). Uniwersytet nasz, świadom ogromnej roli, jaką jego wydział teologiczny spełnił w dziele postępu wiedzy, przyznaje mu pierwsze miejsce wśród innych wydziałów” (*Elpis* 11:1937, s. 52-54).

Rozpoczynając pracę w Katedrze Teologii Prawosławnej Uniwersytetu w Białymstoku nie sposób nie wspomnieć o dniu 8 lutego 1925 roku, 74 lata temu, kiedy to otwierano Studium Teologii Prawosławnej Uniwersytetu Warszawskiego, które efektywnie działało do wybuchu II wojny światowej. Odegrało ono olbrzymią rolę w życiu polskiego i światowego Prawosławia. Było jednym z najlepszych wydziałów teologii prawosławnej w świecie. Nauczali w nim znani naukowcy, profesorowie Mikołaj Arseniew, archimandryta Grzegorz Peradze, Jan Ogijenko, Michał Zyzikin i wielu innych. Absolwenci studium zajmowali wysokie stanowiska w Kościołach polskim, rosyjskim, rumuńskim, bułgarskim, konstantynopolitańskim, serbskim, amerykańskim. Modlimy się, by Bóg pobłogosławił i nam być ich godnymi kontynuatorami.

Katedra nasza rozpoczyna swą pracę z pięcioma pracownikami. Będą oni szerzyć wiedzę o Prawosławiu w perspektywie teologicznej, historycznej, duszpastersko-praktycznej oraz ekumenicznej, prowadząc na samym początku niejako działalność usługową dla wszystkich zainteresowanych problematyką Prawosławia. W przyszłości zaś, katedra będzie przygotowywać, poza teologią, przyszłych studentów do pracy w Kościele także w zakresie katechetyki, informatyki i pracy związanej z działalnością charytatywną Kościoła. Tego wymagają od nas obecne czasy. Pragniemy iść na spotkanie ich wyzwaniom.

Katedra pragnie służyć wszystkim swą otwartością, a szczególnie być zachętą do dalszego rozwoju i pracy naukowej duchowieństwa, i teologów oraz wszystkich tych, którzy gorąco duchem żywej wiary.

Pragniemy swą służebną rolą wychodzić na spotkanie potrzebom naszych sąsiadów ze Wschodu. Chcemy realizować swą pracę naukowo-dydaktyczną także poza swoimi ścianami, za pośrednictwem otwartych spotkań, prelekcji, wydawnictw. Wszystko to powinno służyć pojednaniu ludzi i rozwijaniu ich horyzontów myślowych, a tym samym służyć naukowemu zagadnieniu wiary i życia. Dzisiaj mamy w tym względzie wiele wypaczeń poprzez szerzenie negatywnych zjawisk na podłożu fałszywej pobożności religijnej o zabarwieniu pogańskim.

W swej działalności naukowo-badawczo-dydaktycznej katedra stawia sobie za zadanie prezentację pozytywnego wkładu nauki Kościoła Prawosławnego za pośrednictwem wykładów, seminariów i tak zwanej działalności praktycznej. Pracować będziemy nad rozwojem wzajemnej współpracy i jedności pomiędzy jej pracownikami a pracownikami całego Uniwersytetu oraz studiującą młodzieżą, w duchu żywej wiary i miłości, zgodnie ze słowami św. Jana Apostoła: „Milujmy się nawzajem, gdyż miłość jest z Boga i każdy, kto miluje zna Boga” (1 J 4, 7).

Program swej pracy pragniemy realizować w ścisłej współpracy z Cerkwią, kultywując jej wiekowe bogactwo i tradycję, oraz z kierownictwem Uniwersytetu na czele z Rektorem i Senatem.

Z głęboką wiarą w pomoc Bożą i przedstawionymi przekonaniem Katedra Teologii Prawosławnej w Uniwersytecie w Białymstoku rozpoczyna swą pracę w nadziei, że Boże błogosławieństwo i pomoc życzliwych ludzi będą towarzyszyły tej pracy.

Dziękuję wszystkim za obecność, za to, że jesteście z nami i dzielicie się tą radością, którą przeżywamy. Jest to radość nasza wspólna. Bóg zapłać!

Na zakończenie pragnę zakomunikować, że Katedra nasza obiera sobie za patronów Trzech Wielkich Teologów niepodzielonego jeszcze Kościoła: św. Grzegorza Teologa, św. Bazylego Wielkiego i św. Jana Chryzostoma (święto 12 lutego). Niech oni będą naszymi pomocnikami i orędownikami w naszej pracy, którą dzisiaj rozpoczynamy.